

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Gradanske
Inicijative

TI PËRSHPEJTOJMË TË DREJTAT E NJERIUT!
- përmbledhja e projekteve të mbështetura -

Projekti financohet nga Bashkimi Evropian

“Të ndalohen njerëzve të drejtat e tyre njerëzore do të thotë të testohet njerëzia e tyre”

Nelson Mandela

Ti përshpejtojmë të drejtat e njeriut!

- përmbledhja e projekteve të mbështetura -

Botuesi:

Qendra për edukim qytetar (QEQ) - Centar za građansko obrazovanje (CGO)

Për botuesin:

Dalliborka Ulareviq

Përkthimi në gjuhë shqipe:

Agron M. Camaj

Redaktore:

Ana Vujosheviq

Bashkëpunëtorët në projekt:

Svetllana Peshiq

Wanda Tiefenbacher

Dizajni dhe produkti:

Qendra për edukim qytetar (QEQ) - Centar za građansko obrazovanje (CGO)

Shtypi:

Studio MOUSE – Podgoricë

Tirazhi:

50

Publikimi është pjesë e projektit «Ti përshpejtojmë të drejtat e njeriut », që e zbaton Qendra për edukim qytetar (QEQ) në bashkëpunim me Iniciativat qytetare (IQ) nga Beogradi, me mbështetje financiare të Delegacionit të BE-së në Mal të Zi.

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Përmbajtja e këtij publikimi është përjashtimisht përgjegjësia e Qendrës për edukim qytetar (QEQ) dhe në asnjë mënyrë nuk mund të interpretohet si qëndrimi zyrtar i Bashkimit Evropian.

PËRMBAJTJA:

Hyrje	7
Unioni i shoqatave të prindërve të fëmijëve dhe rinisë me vështirësi në zhvillim “Nisma jonë”, Podgoricë	10
Shtëpia e sigurt e grave (ShSG), Podgoricë	14
Shoqata e personave paraplegjik Cetinë në bashkëpunim me Shoqatën e personave me invaliditet trupor të Malit të Zi	18
SOS telefoni për gra dhe fëmijë viktime të dhunës, Ulqin	22
SOS telefoni për gra dhe fëmijë viktime të dhunës, Berane, në bashkëpunim me SOS telefoni për gra dhe fëmijë viktime të dhunës, Podgoricë	26
Qendra për edukimin femëror dhe paqësor ANIMA, Kotor	30
OJQ „ATAK“ (Kompania aktive alternative teatrore), Podgoricë	34
Instituti i studimeve juridike, Podgoricë	38
Qendra e Monitorit për media dhe demokraci (QMMD), Podgoricë	42

HYRJJE

Rastet e diskriminimit, jo-tolerancës dhe shkeljes së të drejtave të qytetarëve dhe qytetareve nuk janë të rralla në Mal të Zi, por shumë rrallë bëhet procedimi i tyre adekuat edhe nëse ekziston një numër i madh i institucioneve që merren me zhvillimin e politikave dhe suazës ligjore për mbrojtje të të drejtave të njeriut. Të drejtat e njeriut paraqesin një nga shtyllat programore të Qendrës për edukim qytetar (QEQ) dhe Iniciativave qytetare (IQ) nga Beogradi, organizatave që deri tani kanë zbatuar projektet e shumta të suksesshme në fushën e edukimit mbi të drejtat e njeriut, fushatave për ngritjen e vetëdijes së publikut, nismave për ndryshime të legjislacionit etj. Pikërisht këtu ishte dhe baza e projektit të përbashkët ***Ti përshpejtojmë të drejtat e njeriut!*** përmes të cilit QEQ dhe IQ, me mbështetje financiare nga Bashkimi Evropian në kuadër të Instrumentit Evropian për Demokraci dhe të Drejtat e Njeriut 2013 (EIDHR), nga nëntori i vitit 2013 deri në janar të vitit 2015, vazhdimisht kanë zhvilluar programet e deritanishme, por edhe kanë dhanë edhe disa

përgjigje për nevoja të ofrimit të kontributit më efektiv në procesin e ndërtimit të kulturës së të drejtave të njeriut në Mal të Zi.

Qëllimi i projektit ka qenë përforcimi i rolit të shoqërisë civile në promovimin e të drejtave të njeriut dhe reformave demokratike në Mal të Zi, si dhe përkrahja e harmonizimit të qetë të interesave të grupeve, por edhe konsolidimi i pjesëmarrjes politike dhe përfaqësimit të qytetarëve dhe qytetareve. *Qëllimi specifik* i projektit ka qenë avancimi i përcjelljes dhe i mbrojtjes së të drejtave të njeriut dhe pjesëmarrja aktive e organizatave të shoqërisë civile.

Aksioni i krijuar në mënyrë të këtillë është në kuadër të *Udhëzimeve për mbështetje të BE shoqërisë civile në vende që janë në procesin e aderimit në BE 2014 – 2020 të Drejtorisë së Përgjithshme për Zgjerim të Komisionit Evropian*, në të cilat theksohet se organizatat e shoqërisë civile duhet të përforcojnë “efikasitetin e vetë duke rritur kapacitetet e veta për analizë, përcjellje dhe përfaqësim, si dhe për rrjetim, partneritet, ndërtim të koalicioneve dhe pjesëmarrje aktive në politikë dhe proceset e miratimit të ligjeve”. Për tu ballafaquar me ndryshime nevojiten kapacitetet e ndërtuara të organizatës, drejtimet e qarta strategjike dhe, gjithsesi, burimet stabile të financimit. Prandaj, këto ndryshime janë sfidat më të mëdha për organizatat e shoqërisë civile që nuk kanë arritur të ndërtojnë/përforcojnë kapacitetet e veta, të krijojnë/përkufizojnë drejtimin strategjik dhe të sigurojnë stabilitetin financiar të programeve të veta deri në nivel të duhur. Aktivitetet e organizatave relevante të shoqërisë civile në fushën e mbrojtjes së të drejtave të njeriut janë të rëndësishme për shkak se reformat në demokratizimin e Malit të Zi nuk mundën as nuk guxojnë të kryhen vetëm nga ana e institucioneve, por kërkojnë përfshirjen e të gjithë sektorëve të shoqërisë.

Prandaj, projekti ***Ti përshpejtojmë të drejtat e njeriut!*** ka qenë i drejtuar edhe ka ofrimi i përkrahjes së drejtpërdrejtë organizatave të shoqërisë civile, që ishin në shkalla të ndryshme të zhvillimit, përmes dhënies së mjeteve financiare për zbatimin e projekteve në komunitete lokale, duke përforcuar kapacitetet e tyre për zbatimin e suksesshëm të projekteve në pajtim me rregullat evropiane dhe sigurimit të këshillimit të vazhdueshëm gjatë zbatimit të projekteve. Në këtë mënyrë organizatat që nuk janë drejtpërdrejtë përdorueset e EIDHR në Mal të Zi kanë arritur njohuritë dhe aftësitë mbi të drejtat e njeriut dhe mbi avokimin e të drejtave të

njeriut, por edhe mbi menaxhimin e projekteve nga fondet e BE-së që paraqesin burimet reale të financimit në të ardhmen dhe mundësinë e sigurimit të qëndrueshmërisë financiare të programeve të tyre.

Në këtë mënyrë, në kuadër të projektit ***Ti përshpejtojmë të drejtat e njeriut!***, në bazë të shpalljes së konkursit publik dhe pasi Komisioni për vlerësim i ka shqyrtuar të gjitha aplikimet e pranuar, është marrë vendimi që të mbështeten 9 (nëntë) projekte që janë zbatuar nga 11 (njëmbëdhjetë) organizata:

- » Unioni i shoqatave të prindërve të fëmijëve dhe rinisë me vështirësi në zhvillim “Nisma jonë”, Podgoricë
- » Shtëpia e sigurt e grave, Podgoricë
- » Shoqata e personave paraplegjik Cetinë në bashkëpunim me Shoqatën e personave me invaliditet trupor të Malit të Zi
- » SOS telefoni për gra dhe fëmijë viktime të dhunës, Ulqin
- » SOS telefoni për gra dhe fëmijë viktime të dhunës, Berane, në bashkëpunim me SOS telefoni për gra dhe fëmijë viktime të dhunës, Podgoricë
- » Qendra për edukimin femëror dhe paqësor ANIMA, Kotor
- » „ATAK“, Podgoricë
- » Instituti i studimeve juridike, Podgoricë
- » Qendra e Monitorit për media dhe demokraci (QMMD), Podgoricë

Unioni i shoqatave të prindërve të fëmijëve dhe rinisë me vështirësi në zhvillim “Nisma jonë”, Podgoricë

Me mbështetje juridike deri tek realizimi më cilësor i të drejtave të fëmijëve dhe të rinjve me pengesa në zhvillim

Qëllimi kryesor i projektit ka qenë avancimi i pozitës së përgjithshme të fëmijëve dhe të rinjve me pengesa në zhvillim në Mal të Zi. Më konkretisht, projekti ka synuar përforcimin e kapaciteteve të dhjetë shoqatave joqeveritare të të prindërve të fëmijëve me vështirësi në zhvillim dhe për promovimin dhe realizimin e të drejtave të fëmijëve dhe të rinjve me vështirësi në zhvillim. Grupet qëllimore ishin familjet e fëmijëve dhe të rinjve me vështirësi në zhvillim, qendrat për çështje sociale, zyrat vendore të Fondit të shëndetësisë së Malit të Zi, përfaqësuesit dhe përfaqësueset e administratave lokale dhe mjetet e informimit, ndërsa përfituesit dhe përfitueset e fundit ishin fëmijet dhe të rinjtë me vështirësi në zhvillim. Projekti është zbatua gjatë pesë muajve, gjegjësisht nga 1 gushti i vitit 2014 deri më 31 dhjetor të vitit 2014, dhe është mbështetur me shumë të përgjithshme prej 6,210 EUR.

Me realizimin e këtij projekti janë arritur këto rezultate: 1) janë avancuar kapacitetet e shoqatave lokale për informim mbi të drejtat e fëmijëve me vështirësi në zhvillim; 2) është ngritur shkalla e informimit të prindërve mbi të drejtat e fëmijëve dhe të rinjve me vështirësi në zhvillim; 3) janë përforcuar mundësitë për ndihmë juridike për realizimin e të drejtave të fëmijëve dhe të rinjve me vështirësi në zhvillim; 4) është ngritur prania në

media të temave mbi realizimin e të drejtave të fëmijëve dhe të rinjve me vështirësi në zhvillim.

Këto rezultate janë arritur përmes këtyre aktiviteteve të projektit:

- » planifikimi, përgatitja dhe organizimi i 15 punëtorive dyditore në Plavë, Andrijevicë, Berane, Rozhajë, Mojkovac, Kolashin, Danilovgrad, Ulqin, Budva dhe Tivat;
- » grumbullimi dhe shpërndarja e teksteve ligjore kryesore dhe formularëve për prindërit që marrin pjesë në punëtori;
- » ofrimi i mendimeve dhe këshillimeve juridike dhe plotësimi i fletëparaqitjeve për prindërit;
- » paraqitja e projektit në mjete të informimit.

Në 15 punëtori dyditore të mbajtura në dhjetë qytete malazeze janë përfshirë 292 pjesëmarrës/pjesëmarrëse, kryesisht prindërit e fëmijëve me pengesa në zhvillim, por edhe fëmijët dhe të rinjtë me pengesa në zhvillim, kurse në disa prej komunave dhe përfaqësuesit dhe përfaqësueset e administratave lokale, zyra vendore të Fondit të shëndetësisë, qendrave për punë sociale, të punësuarit nëpër qendra ditore për fëmijët me vështirësi në zhvillim. Kjo gjë ka kontribuar përforcimit të bashkëpunimit mes organeve lokale dhe shtetërore dhe shoqatave të prindërve por edhe vendosjes së mekanizmave të reja të bashkëpunimit në të ardhmen. Prindërit e fëmijëve me vështirësi në zhvillim

drejtpërdrejtë dhe në mënyrë cilësore janë informuar mbi të drejtat që i gëzojnë ata vetë dhe fëmijët e tyre, si dhe mbi mënyrën e realizimit të të drejtave të tilla.

Pas punëtorive të mbajtura, një numër i prindërve ka iniciuar procedurën për realizimin e të drejtave të fëmijëve të vetë duke theksuar se më parë mbi këto as nuk ishin të njoftuar e as nuk ishin të informuar mbi mënyrën e realizimit të tyre.

Punëtoritë janë mbajtur sipas dinamikës vijuese:

<i>Qyteti</i>	<i>Datat e mbajtjes së punëtorive</i>	<i>Numri i pjesëmarrësve/ pjesëmarrëseve</i>
Mojkovac	29 dhe 30 gusht 2014	31
Plavë	27 dhe 28 shtator 2014	38
Berane	11 dhe 12 tetor 2014	50
Andrijević:	11 dhe 12 tetor 2014	29
Rozhajë	25 dhe 26 tetor 2014	46
Kolashin:	14 nëntor 2014	22
Danillovgrad	24 nëntor 2014	17
Budva	12 dhjetor 2014	23
Tivat	17 dhjetor 2014	11
Ulqin	29 dhjetor 2014	25

Punëtoritë janë udhëhequr nga përfaqësuesit/ përfaqësueset e Unionit “Nisma jonë” Podgoricë dhe nga kryetarët/kryetaret e shoqatave lokale nga komunat në të cilat janë mbajtur, kurse pjesëmarrësve/pjesëmarrëseve janë shpërndarë, si pjesë e materialit të punës, kopjet e ligjeve dhe akteve nënligjore që e trajtojnë këtë fushë, bashkëlidhur listave me informacione për kontakt të institucioneve

kompetente. Sa i përket pjesës së probleme të identifikuara në zbatimin e rregullave që vështirësojnë, madje edhe pamundësojnë përfshirjen sociale të personave me invaliditet, fokusi ishte tek Ligji mbi procedurën e përgjithshme administrative, Ligji mbi udhëtimin e privilegjuar të personave me invaliditet, Ligji mbi mbrojtjen sociale dhe të fëmijëve, Ligji mbi sigurimin e pensionistëve dhe invalidëve, Ligji mbi rehabilitimin profesional dhe punësimin e personave me invaliditet, Ligji mbi edukimin dhe arsimimin e fëmijëve me nevoja të posaçme arsimore, Urdhëresa mbi

shpërndarjen e pjesës së të ardhurave nga lojërat e fatit dhe Rregullorja mbi treguesit mjekësor për realizimin e së drejtës mbi mbrojtjen sociale dhe të fëmijëve. Këto i kanë përcjellë edhe propozimet e zgjidhjeve konkrete për kapërcim të problemeve të identifikuar. Përfundimisht, punëtoritë i kanë përcjellë në mënyrë shumë intensive edhe mediat, kryesisht ato media nga qytetet në të cilët janë mbajtur punëtoritë, por edhe mediat me shtrirje kombëtare.

Në fund të projektit, falas kursimeve në pika të caktuara dhe rivendosjeve të miratuara, Unioni “Nisma jonë” Podgoricë, si një vlerë të shtuar, ka hartuar versionin elektronik të *Udhërrëfyesit për prindërit e fëmijëve me vështirësi në zhvillim* i cili është dërguar në adresa të shoqatave të prindërve në nivelin lokal që marrin pjesë në Unionin “Nisma jonë”, i cili Udhërrëfyes është i qasshëm edhe në ueb-faqen e QEQ dhe Unionit “Nisma jonë” Podgoricë.

Shtëpia e sigurt e grave (ShSG)

Alimentacioni – e drejta e çdo fëmijës dhe detyra e çdo prindërit

Qëllimi kryesor i projektit ka qenë kontributi vendosjes së zgjidhjeve dhe procedurave ligjore gjithëpërfshirëse si dhe ngritja e vetëdijes së publikut mbi problemin e mosdhënies së mbajtjes së detyrueshme për fëmijët. Konkretisht, projekti ka synuar avancimin e shkallës së mirëkuptimit të publikut mbi alimentacionin dhe krijimit të rekomandimeve për realizimin efikas dhe efektiv të të drejtave të fëmijëve për mbajtje, me mobilizim të gjerë të aktorëve të ndryshëm shoqëror. Grupet qëllimore të projektit kanë qenë organizatat joqeveritare që merren me mbrojtjen e të drejtave të grave, institucionet shtetërore (siç është Qendra për punë sociale në Podgoricë) dhe gjyqësori (Gjykata themelore në Podgoricë, Prokuroria themelore shtetërore në Podgoricë), ndërsa *përfituesit* kanë qenë prindërit e divorcuar (kryesisht nënat) të cilëve janë besuar fëmijët dhe që ballafaqohen me probleme të mosdhënies së mbajtjes së detyrueshme. Projekti është zbatuar gjatë periudhës prej pesë muajve, pikërisht nga 1 korriku të vitit 2014 deri më 1 dhjetor të vitit 2014, dhe është mbështetur me shumë totale prej 5,000 EUR.

Me realizimin e këtij projekti janë arritur këto *rezultate*: 1) janë grumbulluar të dhënat e besueshme mbi problemin e mosdhënies së mbajtjes së detyrueshme; 2) është analizuar suaza ligjore ekzistuese dhe masat e politikave ekzistuese për pagesë të mbajtjes me rekomandime për ndryshime dhe plotësime të tyre; 3) është hartuar analiza krahasuese e suazës ligjore dhe i zgjidhjeve të problemit të mosdhënies së alimentacionit; 4) janë rrjetuar aktorët e interesuar për avokim të masave efektive për pagesë të mbajtjes së detyrueshme për fëmijët.

Këto rezultate janë arritur përmes aktiviteteve të ndërlidhura të projektit:

- » grumbullimi i të dhënave të nevojshme nga fusha e mosdhënies së mbajtjes për fëmijët e mitur;
- » hartimi i analizës së suazës ligjore dhe praktikës gjyqësore ekzistuese;
- » hartimi i studimit *“Mbajtja – e drejta e çdo fëmijës dhe detyra e çdo prindërit”* me rekomandime;
- » formimi i koalicionit të aktorëve të interesuar (pikësëpari organizatave joqeveritare të grave) për avokim të ndryshimeve dhe plotësimeve të ligjeve dhe zgjidhjeve që mundësojnë zbatimin e masave efikase dhe efektive të pagesës së mbajtjes së detyrueshme.

Gjatë realizimit të projektit, Shtëpia e sigurt e grave ka pasur dy partnerë joformal – Qendrën për të drejtat e grave dhe SOS telefoni për gra dhe fëmijë viktime të dhunës Nikshiq – që, gjithashtu, kanë kontribuar realizimit të suksesshëm të rezultateve të planifikuara të projektit.

Për qëllim të grumbullimit të të dhënave të nevojshme nga fusha e mosdhënies së mbajtjes për persona të mitura dhe analizës së suazave ligjore dhe institucionale dhe praktikës gjyqësore nga kjo fushë, ekipi i Shtëpisë së sigurt të grave – ShSG – ka përkufizuar metodologjinë e kërkimit, ka konceptuar pyetësorët për grumbullimin e të dhënave nga lëndët civile, përmbauese dhe penale, si dhe ka hartuar kërkesat për qasje të lirë tek informacionet që i ka dërguar Prokurorisë themelore shtetërore, Gjykatës themelore në Podgoricë dhe Qendrës për punë sociale. Të dhënat dhe dokumentet e grumbulluara janë analizuar, së bashku me vendime dhe aktgjykime

që janë marrë gjatë vitit 2013. Janë analizuar tërësisht 140 lëndë nga procedura civile gjatë të cilave është vendosur mbi mbajtjen ligjore të fëmijëve, 52 lëndë përmbauese dhe 37 lëndë penale. Konstatimet, përfundimet dhe rekomandimet, përveç pamjes së suazës ligjore dhe institucionale, por edhe praktikës në Mal të Zi, së bashku me analizën krahasuese të legjislacioneve të vendeve të BE-së, janë përmbledhur në studimin *“Mbajtja – e drejta e çdo fëmijës dhe detyra e çdo prindërit”*, që është shtypur në 200 kopje. Versioni elektronik i këtij publikimi mund të shkarkohet nga ueb-faqet e ShSG dhe QEQ.

Rezultatet e kërkimit tregojnë se pranë Gjykatës themelore në Podgoricë shumica e martesave divorcohen me marrëveshje, me marrëveshje në rregullimin e pasojave të divorcit. Në 92,86% të lëndëve fëmijët u besohen nënave për ruajtje dhe edukim. Shumat e caktuara për mbajtje mesatarisht janë në shumë prej 94,14 EUR, çfarë paraqet një shumë të pamjaftueshme për plotësimin e nevojave të fëmijës së mitur. Gjithashtu, në një numër jo aq të vogël të lëndëve gjykata ka caktuar shumën apo ka pranuar marrëveshjen e prindërve mbi shumën e mbajtjes që është nën minimumin ligjor të caktuar me Kodin familjar, gjegjësisht Ligjin mbi mbrojtje sociale dhe të fëmijëve. Mandej, studimi tregon se Qendra për punë sociale nuk i përdor mundësitë ligjore dhe nuk ngre padi në raste kur një nga prindërit nuk merr pjesë në mbajtjen e fëmijës dhe nuk paraqit në emër të personit të mitur propozimin për përmbarim. Gjithashtu, të dhënat tregojnë se edhe procedurat gjyqësore gjatë të cilave vendoset mbi përmbarimin e dhunshëm të vendimeve me të cilat është caktuar mbajtja, janë joefikase: gati 1/3 e debitorëve nuk i ka paguar të hollat për mbajtje të fëmijëve të mitur më gjatë se 24 muaj, ndërsa përqindja e përmbarimeve të zbatuara është jashtëzakonisht e vogël (vetëm në 13,46% të lëndëve), deri sa kreditorët të tjerë (fëmijët) nga lëndët e analizuara ose aspak nuk i kanë paguar shumat e mbajtjes ose procedura e pagesës është në vijim. Pasi suksesi gjatë procedurës përmbaruese shpesh mungon, ashtu të dëmtuarit, gjegjësisht përfaqësuesit ligjorë të kreditorëve të mitur shpesh iniciojnë procedurat penale për vepra penale mosdhënia e mbajtjes. Studimi ka treguar se 94,59% të personave të dënuara janë të gjinisë mashkullore, do të thotë etërit e fëmijëve të mitur. Mbi 60% të autorëve/autoreve të veprës penale mosdhënia e mbajtjes detyrën e vetë ligjore nuk e kanë kryer për më shumë se një vit. Shkaqet e cekura për mosdhënie të mbajtjes me së shpeshti ishin papunësia, situata e vështirë materiale, paaftësia për punë dhe mungesa e takimit me fëmijë të mitur. Vetëm në 5,41% të rasteve është marrë vendimi lirues, ndërsa 94,59% të rasteve kanë përfunduar me marrjen e aktgjykimit dënues. Sanksioni më i shpeshtë penal ka qenë dënimi me kusht (48,57%), pastaj vijon dënimi me burg (37,14%), deri sa

sanksioni më i rrallë është gjoba (14,29%). Parimisht, procedura penale mund të jetë një mënyrë më efikase për pagesë të pretendimeve në bazë të mbajtjes, për shkak se prokurorët shtetëror e gëzojnë mundësinë ligjore të zbatimit të institutit “të shtyrjes së ndjekjes penale”. Praktika tregon se debitorët, të ballafaquar me faktin se kundër tyre do të iniciohet procedura penale, i shlyejnë obligimet e veta.

Nga konstatimet e ndara, në përputhje me përfundimet e analizës krahasuese të vendeve të BE-së, rekomandohet krijuesve dhe marrësve të vendimeve që me përgjegjësi të jashtëzakonshme të përcjellin zbatimin e politikave nga fusha e mbrojtjes së fëmijëve, që janë të domosdoshme për një zhvillim të njënjëjtë të shoqërisë malazeze dhe për çfarë janë detyruar duke u anëtarësuar në organizata dhe dokumente të shumta ndërkombëtare në udhën e vetë drejt BE-së. Mandej stresohet rëndësia e nismës sa më të gjerë të vetëdijesimit të publikut mbi problemin e mosdhënies së mbajtjes për fëmijë dhe inkurajimit paralel të prindërve të cilëve u janë besuar fëmijët për të iniciuar procedurat për të realizuar të drejtën e vetë ligjore, që mos ta mbajnë vetëm rrezikun nga varfëria e shkaktuar me moskujdesë dhe papërgjegjësi të prindërit të tjetër. Posaçërisht tërhiqet vëmendja për avancimin e suazës ligjore ekzistuese në fusha problematike të identifikuara, për vendosjen e evidencës sistematike mbi familjet me një prindër, për sjelljen e nivelit të alimentacionit në suaza reale të nevojshme, për përkuqjesjen e interesave të fëmijës së mitur, për organizimin punës profesionale me prindërit e papërgjegjshëm për t`ia filluar me i plotësuar e obligimet e veta që i ka si prindër. Një nga rekomandimet i referohet themelimit të të ashtuquajturit *fondit të alimentacioneve*, nga i cili do të sigurohej mbajtja e fëmijëve në raste kur prindërit nuk i shlyejnë shumat e caktuara të mbajtjes.

Për ti zbatuar rekomandimet e përkufizuara, ShSG ka formuar një koalicion për avokim të ndryshimeve dhe plotësimeve të ligjeve dhe zgjidhjeve që do të mundësojnë pagesën efikase dhe efektive të alimentacionit. Koalicioni përbëhet nga tetë organizata joqeveritare që kryesisht merren me çështjen e të drejtave dhe pozitën e grave në Mal të Zi, por interesimin për t`u kyçur e kanë treguar edhe OJQ-të dhe institucionet tjera.

Përfundimisht, pas botimit të studimit “Mbajtja – e drejta e çdo fëmijës dhe detyra e çdo prindërit”, ShSG shënon rritjen e numrit të rasteve të denoncuar të mosdhënies së mbajtjes dhe kërkesave për ndihmë juridike gjatë inicimit të procedurave pranë institucioneve kompetente. Në këtë proces, rolin e rëndësishëm e ka luajtur edhe mbulimi i konsiderueshëm i aktiviteteve të projektit nga mediat.

Shoqata e personave paraplegjik Cetinë dhe Shoqata e personave me invaliditet trupor të Malit të Zi

E drejta ime – e drejta mbi lëvizje të lirë

Qëllimi kryesor i projektit ka qenë përmirësimi i pozitës së personave me invaliditet në Kryeqendrën historike Cetinë. Konkretisht, projekti i është referuar avancimit të legjislacionit me qëllim të përmirësimit të qasjes fizike në objekte në përdorim publik, për qasje dhe lëvizje të personave me lëvizshmëri të kufizuar dhe personave me invaliditet. *Grupe qëllimore* të projektit janë anëtarët dhe anëtares e Shoqatës së personave paraplegjik të Cetinës dhe Shoqatës së personave me invaliditet trupor të Malit të Zi, kurse *përfituesit* janë personat me lëvizshmëri të kufizuar, personat me invaliditet, familjet e personave me invaliditet, përfaqësuesit dhe përfaqësueset e institucioneve kompetente lokale dhe kombëtare dhe mediat. Projekti është realizuar në periudhë prej katër muajve, gjegjësisht nga data 1 shtator të vitit 2014 deri më datën 1 dhjetor 2014, dhe është mbështetur në shumë të përgjithshme prej 5,200 EUR. Projektin e ka zbatuar Shoqata e personave paraplegjik të Cetinës në partneritet me Shoqatën e personave me invaliditet të Malit të Zi.

Me realizimin e këtij projekti janë arritur këto *rezultate*: 1) është hartuar dhe botuar doracak mbi qasshmërinë e objekteve për përdorim publik në Kryeqendrën historike Cetinë; 2) është mbajtur një tryezë e rrumbullakët me temë “E drejta e lëvizjes së lirë të personave me lëvizje të kufizuar dhe personave me invaliditet”; 3) është paraqitur nisma Kuvendit të Kryeqendrës historike të Cetinës për hartimin e Planit të aksioneve për

përshtatjen e objekteve prioritare për përdorim publik për qasje dhe lëvizje të personave me lëvizshmëri të kufizuar dhe personave me invaliditet në Kryeqendrën historike Cetinë; 4) janë shtypur dhe shpërndarë fletëpalosjet për ngritjen e vetëdijes së publikut mbi këtë problem.

Këto rezultate janë arritur përmes aktiviteteve të ndërlidhura të projektit:

- » hartimi i një doracaku mbi qasshmërinë e objekteve për përdorim publik në Kryeqendrën historike Cetinë “Udhërrëfytes mbi objektet e (pa)përshtatura në Kryeqendrën historike Cetinë”;
- » përgatitja dhe mbajtja e tryezës së rrumbullakët me temë “E drejta e lëvizjes së lirë të personave me lëvizje të kufizuar dhe personave me invaliditet”;
- » përgatitja, shtypja dhe shpërndarja e fletëpalosjeve për qytetarët dhe qytetaret e Cetinës.

Me “Udhërrëfytes mbi objektet e (pa)përshtatura në Kryeqendrën historike Cetinë” Shoqata e personave paraplegjik të Cetinës dhe Shoqata e personave me invaliditet të Malit të Zi tregojnë domosdoshmërinë e krijimit të ambientit inkurajues për të gjithë qytetarët dhe qytetaret pr të ndërtuar bashkërisht një shoqëri inkluzive. Udhërrëfytes ofron të dhënat mbi shkallën e përshtatshmërisë së objekteve për qasje, lëvizje dhe qëndrim të personave me invaliditet dhe përfshinë shumicën e institucioneve publike me rëndësi të posaçme shoqërore,, objektet për banim, sipërfaqet publike etj, që ndodhen në Kryeqendrën historike Cetinë, përdorimi i të cilave është i domosdoshëm personave me invaliditet për të qenë ato

plotësisht të integruara në shoqëri. Gjithashtu, publikimi ofron një udhëzim për përshtatje të objekteve për qasje dhe lëvizje të personave me invaliditet dhe lëvizshmëri të kufizuar, dhe në një pjesë të vetë paraqet dhe një mjet për monitorimin e Ligjit mbi rregullimin e hapësirës dhe ndërtimin e objekteve në Mal të Zi. Udhërrëfyesi është i shtypur në 200 kopje dhe versioni elektronik i tij mund të shkarkohet nga ueb-faqet e Shoqatës së personave paraplegjik Cetinë dhe QEQ-së.

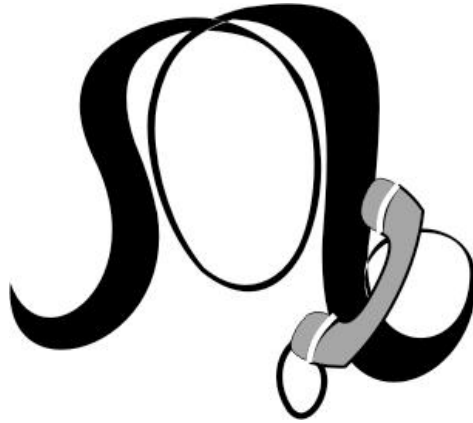
Për qëllim të prezantimit publik të udhërrëfyesit dhe hapjes së dialogut mbi pozitën e personave me lëvizshmëri të kufizuar, mënyrat e zgjidhje së problemeve të identifikuar dhe zbatimit të plotë të Ligjit mbi rregullimin e hapësirave dhe ndërtimit të objekteve në Mal të Zi, më datën 1 nëntor të vitit 2014 është organizuar tryeza e rrumbullakët me temë “*Qasshmëria e rrethit fizik për persona me invaliditet*”, ku folësit ishin përfaqësuesit dhe përfaqësueset e Kryeqendrës historike të Cetinës, Unionit të shoqatave të personave paraplegjik të Malit të Zi, Shoqatës së personave paraplegjik të Cetinës, Shoqatës së personave me invaliditet trupor të Malit të Zi dhe QEQ-së. Në këtë tryeze të rrumbullakët kanë marrë pjesë anëtarët dhe anëtares e këtyre dy shoqatave, personat me invaliditet si dhe përfaqësuesit dhe përfaqësueset e autoriteteve lokale.

Gjithashtu, për të ndikuar tek zvogëlimi i diskriminimit të personave me invaliditet dhe ngritja e shkallës së përfshirjes së tyre në komunitet dhe shoqëri, përfaqësuesit dhe përfaqësueset e Shoqatës së personave paraplegjik të Cetinës kanë parashtruar *Nismën për miratimin e Vendimit mbi hartimin e Planit të aksioneve* për përshtatjen e objekteve prioritare në Kryeqendrën historike Cetinë. Nisma është dërguar Kryetarit të Kuvendit dhe Kryebashkiakut të Kryeqendrës historike të Cetinës, më datë 19 nëntor 2014.

Në bazë të nismës së dërguar dhe përfundimeve nga tryeza e rrumbullakët, më datë 26 nëntor 2014 është mbajtur takimi me kryetarin e Kuvendit të Kryeqendrës historike Cetinë, i cili ka njoftuar se gjatë një nga seancat e ardhshme të Kuvendit do të vendosin në rendin e ditës Vendimin mbi hartimin e Planit të aksioneve për përshtatjen e objekteve prioritare në Kryeqendrën historike Cetinë.

Përfundimisht, si një vlerë e shtuar, udhërrëfyesi është paraqitur edhe gjatë punëtorisë me temë *“Zbatimi i Ligjit mbi rregullimin e hapësirave dhe ndërtimin e objekteve në vetëqeverisje lokale”*, e cila u mbajt në Podgoricë, më data 19 dhe 20 nëntor të vitit 2014, në organizim të Ministrisë së zhvillimit të qëndrueshëm dhe turizmit, Shoqatës së bashkive të Malit të Zi dhe Misionit të OSBE-së në Mal të Zi. Në përfundimet e kësaj punëtorie, që janë miratuar nga të gjithë pjesëmarrësit dhe pjesëmarrëset, thuhet edhe këta: *“Është e domosdoshme që Kryeqendra historike Cetina në bazë të listës së cekur të hartoj një Plan të aksionit për përshtatjen e objekteve në nivelin lokal në përdorim publik për qasje dhe lëvizje të personave me lëvizshmëri të kufizuar dhe personave me invaliditet, konform Ligjit mbi rregullimin e hapësirave dhe ndërtimit të objekteve dhe rregullores mbi kushtet dhe mënyrën e përshtatjes së objekteve për qasje dhe lëvizje të personave me lëvizshmëri të kufizuar dhe personave me invaliditet”*.

SOS telefoni për gra dhe fëmijë viktime të dhunës, Ulqin

Vendosja e barazisë gjinore dhe parimit të mundësive të barabarta në komunën e Ulqinit

Qëllimi kryesor i projektit ka qenë vendosja e barazisë gjinore dhe parimeve të mundësive të barabarta në komunën e Ulqinit. Konkretisht, projekti i është referuar krijimit të mekanizmave institucionale për avancim të të drejtave të grave dhe zbatimit të politikave të barazisë gjinore në komunën e Ulqinit. Grupet qëllimore ishin gratë nga komuniteti (grupet e marginalizuara të grave, gratë udhëheqëse, gratë këshilltare/deputete, gratë nga fshati), udhëheqësit dhe udhëheqëset e partive politike përfaqësuesit/përfaqësueset e të cilave gjenden në kuvendin lokal, udhëheqësit dhe udhëheqëset nga administrata lokale, ndërsa përfitueset janë të gjitha gratë në Ulqin. Projekti u realizua gjatë periudhës prej pesë muajve, gjegjësisht nga data 1 gusht 2014 deri më 31 dhjetor 2014, dhe është mbështetur me shumë prej 6,300 EUR.

Me realizimin e këtij projekti janë arritur këto rezultate: 1) janë përfunduar kapacitetet e grave për të ndikuar dhe për të marrë pjesë me organet lokale dhe për të kontribuar zhvillimit dhe zbatimit të politikave të barazisë gjinore; 2) është hartuar dhe miratuar plani i aksioneve lokal për arritje të barazisë gjinore për komunën e Ulqinit; 3) është ngritur niveli i vetëdijes së komunitetit lokal dhe mbartësve të pushtetit në administratë lokale mbi rëndësinë e vendosjes dhe respektimit të konceptit të barazisë gjinore.

Këto rezultate janë arritur përmes aktiviteteve të ndërlidhura të projektit:

- » vendosja e bashkëpunimit dhe partneritetit me administratë lokale;
- » formimi i grupeve të punës për hartimin e planit lokal për arritje të barazisë gjinore;
- » organizimi i trajnimit treditor me temë të planifikimit strategjik për grupin e punës në kuadër të cilit është hartuar projekt-versioni i planit strategjik;
- » analiza e gjendjes dhe nevojave të grave në komunitet;
- » hartimi i projektplanit lokal për arritje të barazisë gjinore;
- » organizimi i diskutimit publik mbi tekstin e projektplanit lokal;
- » hartimi i dokumentit përfundimtar të projektplanit lokal;
- » zbatimi i fushatës për miratim të planit lokal të barazisë gjinore;
- » promovimi përmes mediaeve të aktiviteteve dhe rezultateve të projektit.

Me qëllim të vendosjes së barazisë gjinore dhe parimeve të mundësive të barabarta, SOS telefoni për gra dhe fëmijë viktime të dhunës Ulqin me një gamë aktiviteteve ka ndikuar tek krijimi i mekanizmave institucionale për avancimin e të drejtave të grave dhe zbatimin e politikave të barazisë gjinore në komunën e Ulqinit.

Si një nga hapat e parë është vendosur bashkëpunimi me vetëqeverisjen lokale përmes nënshkrimit të Memorandumit mbi bashkëpunim me të cilin janë përkufizuar rolet dhe përgjegjësitë e SOS telefonit për gra dhe fëmijë viktime të dhunës Ulqin dhe Komunes së Ulqinit, por edhe qëllimet dhe modalitetet e veprimit në partneritet në të ardhmen. Nënshkrimi i këtij dokumenti u organizua gjatë takimit gjatë të cilit të pranishëm ishin zyrtarët më të lartë të komunës – kryebashkiaku dhe zëvendësja e tij, gjithë ky eveniment duke u përcjellë nga mediat lokale dhe kombëtare.

Për të filluar hartimin e Planit lokal të barazisë gjinore (PLBGj), u formua grupi i punës shumësektorësh i përbërë nga 15 përfaqësues/-e të OJQ-ve, Komunes

së Ulqinit, partive politike, shërbimeve sociale dhe shëndetësore, institucioneve arsimore, si dhe grave nga sektori i biznesit, gjegjësisht përfaqësuesit dhe përfaqësueset nga të gjitha fushat që drejtpërdrejtë kanë të bëjnë me avancimin e cilësisë së jetës së grave. Për anëtarët dhe anëtares e grupit të punës për hartim të PLBGj u organizua një trajnim treditör mbi planifikimin strategjik që u mbajt nga 22 deri më 24 dhjetor të vitit 2014 në sallën e Kuvendit komunal në Ulqin.

Trajnimit i kanë paraprijë kërkimi dhe analiza e situatës ekzistuese, çfarë pjesëmarrësve dhe pjesëmarrëseve u ka siguruar analizën e situatës në pajtim me fushat e përkufizuara dhe më vonë punën e drejtpërdrejtë në hartimin e planit strategjik. Konkretisht, dokumentet e paraqitura grupit të punës, që kanë shërbyer si baza për hartimin e planit lokal për arritje të barazisë gjinore në komunën e Ulqinit ishin: analiza e gjendjes, gjegjësisht analiza juridike dhe SWOT analiza në të gjitha fushat që do të përfshihen me planin lokal, si dhe konstatimet e fokus grupeve. Përkatësisht, gjatë procesit të kërkimit janë organizuar dy fokus grupe me dhjetë gra të profileve, edukimit dhe pozitive të ndryshme. Fokus grupi i parë është mbajtur më 26 tetor 2014, kurse i dyti më 5 dhjetor 2014, në zyra të SOS telefonit për gra dhe fëmijë viktime të dhunës Ulqin.

Në bazë të këtyre analizave janë përkufizuar fushat problematike prioritare dhe në përputhje me këto janë vendosur qëllimet strategjike kryesore të PLBGj. Fushat e identifikuar dhe të analizuar gjatë diskutimeve në grupe ishin: *mbrojtja shëndetësore, arsimimi, dhuna ndaj grave, përforcimi ekonomik i grave, pjesëmarrja e grave në vendimmarrjen politike, kultura dhe mediat*. Kërkimi tregon për dallime të dukshme mes grave dhe burrave në sfera të shumta

të jetës, çfarë ka dhënë një pamje reale anëtarëve të grupit të punës për t`a shqyrtuar në mënyrë adekuate situatën në komunën e Ulqinit dhe si pasojë për t`a hartuar më cilësi këtë projekt dokument. Ashtu grupi i punës i formuar ka hartuar një projektplan lokal për arritje të barazisë gjinore, dhe pastaj është organizuar diskutimi publik mbi këtë. Teksti përfundimtar, që ka përfshirë shumicën e sugjerimeve dhe rekomandimeve të bashkuara gjatë diskutimit publik, i është dërguar Komunës së Ulqinit.

Aktivitetet e projektit, si dhe procedura e prezantimit të projekt dokumentit shumë mirë janë përcjellë nga mediat. Aktivitetet janë paraqitur në të gjitha mediat lokale, ndërsa disa nga aktivitetet – sikur nënshkrimi i Memorandumit mbi bashkëpunim me Komunën, si dhe prezantimi i projekt dokumentit – janë përcjellë edhe nga disa prej mediave me shtrirje kombëtare. SOS telefoni për gra dhe fëmijë viktime të dhunës Ulqin do të vazhdojë përcjelljen dhe avokimin e miratimit të planit lokal të barazisë gjinore në komunën e Ulqinit, që do të jetë dokumenti i parë i tillë i miratuar në këtë komunë.

SOS telefoni për gra dhe fëmijë viktime të dhunës Berane dhe SOS telefoni për gra dhe fëmijë viktime të dhunës Podgoricë

Përmirësimi i mbrojtjes dhe sigurisë sociale të viktimave të dhunës në familje

Qëllimi kryesor i projektit ka qenë përmirësimi i mbrojtjes dhe i sigurisë sociale të viktimave të dhunës në familje. Konkretisht, projekti ka synuar përforcimin e partneritetit strategjik ndërsektorial si një përgjigje në dhunë në familje në komunën Berane. Grupet qëllimore ishin udhëheqësit/udhëheqëset e shërbimeve relevante për çështje të dhunës në familje, të punësuarit dhe të punësuarat në polici, në qendra për punë sociale, shëndetësi, gjyqësor, si dhe publiku i gjerë, ndërsa përfituesit dhe përfitueset gratë, fëmijët dhe të moshuarit viktimat e dhunës në familje në Berane. Projekti është realizuar gjatë periudhës prej pesë muajve, pikërisht nga data 1 gusht 2014 deri më datën 31 dhjetor 2014, dhe është mbështetur me shumë prej 8,500 EUR. Projektin e ka zbatuar SOS telefoni për gra dhe fëmijë viktime të dhunës Berane në partneritet me SOS telefoni për gra dhe fëmijë viktime të dhunës Podgoricë.

Me realizimin e këtij projekti janë arritur këto rezultate: 1) janë përforcuar kapacitetet e SOS telefonit për gra dhe fëmijë viktime të dhunës për veprime strategjike; 2) është përforcuar bashkëpunimi dhe janë vendosur mekanizmat për bashkëveprim të aktorëve të ndryshëm në fushën e mbrojtjes nga dhuna; 3) janë avancuar kapacitetet e shërbimeve relevante për zbatimin më cilësor të Protokollit mbi veprim, parandalim dhe mbrojtje nga dhuna në familje; 4) është rritur shkalla e njoftimit dhe ndërgjegjësimit të komunitetit lokal lidhur me çështjen e dhunës ndaj grave dhe fëmijëve.

Këto rezultate janë arritur përmes aktiviteteve të ndërlidhura të projektit:

- » hartimi i Planit strategjik të veprimit të SOS telefonit për gra dhe fëmijë viktime të dhunës për periudhë 2015 – 2017;

- » organizimi i takimeve me udhëheqësit e shërbimeve relevante për çështje të dhunës në familje;
- » janë zbatuar 21 intervistë me udhëheqësit/udhëheqëset e shërbimeve për të fituar të dhënat mbi problemet kryesore në lidhje me zbatimin e Protokollit;
- » organizimi i trajnimit të punësuarve në shërbime relevante për zbatimin më cilësor të Protokollit;
- » është hartuar analiza e gjendjes me udhëzime përkatëse për përmirësimin e zbatimit të Protokollit;
- » analiza e botuar;
- » i përgatitur udhërrëfyesi mbi mekanizmat dhe mundësitë e mbrojtjes së viktimave të dhunës në familje;
- » rezultatet e projektit të paraqitur përmes mediave.

Që të punësuarit dhe të punësuarat dhe vullnetarët dhe vullnetaret e SOS telefonit për gra dhe fëmijë viktimë të dhunës Berane ti përforcojnë kapacitetet në lidhje me përmirësimin e mbrojtjes dhe sigurisë sociale të viktimave të dhunës në familje, është mbajtur planifikimi strategjik i organizatës për periudhë 2015 – 2017. Ky aktivitet është realizuar me mbështetje të organizatës partnere SOS telefoni për gra dhe fëmijë viktimë të dhunës Podgoricë, aktivistet e të cilës kanë transferuar eksperiencën e vetë shumëvjeçare të punës me gra dhe fëmijë viktimë të dhunës në familje dhe modelet e ndërtimit të organizatës që merret me probleme të këtilla.

Mandej, për qëllime të vendosjes së mekanizmave cilësore të bashkëpunimit dhe bashkëveprimit janë organizuar takimet me vendimmarrësit dhe vendimmarrëset dhe shërbimet më të rëndësishme që merren me mbrojtjen e grave dhe fëmijëve viktimave të dhunës. Janë zbatuar 21 intervistë dhe janë bashkuar të dhënat mbi problemet kryesore të lidhura me zbatimin e Protokollit mbi veprimin, parandalimin dhe mbrojtjen nga dhuna në familje. Si rezultat i këtyre takimeve të veçanta, por edhe si vlerë e shtuar e projektit, është organizuar takimi i përbashkët me udhëheqësit dhe udhëheqëset e institucioneve të sistemit, më datë 30 shtator të vitit 2014, në zyra të Prokurorisë themelore shtetërore, në të cilin takim kanë marrë pjesë prokurorja themelore shtetërore e PThSh Berane; kryetari i Gjykatës themelore Berane; kryetari i Gjykatës për kundërvajtje Berane; kryeshefi i Qendrës së sigurisë Berane; ushtruesi i detyrës së drejtorit të Qendrës për punë sociale Berane; drejtoresha e Shtëpisë së shëndetit “Dr Nika Llaboviç”; dhe koordinatorja e OJQ SOS telefoni Berane.

Duke pasur para sysh se Protokollit mbi veprim, parandalim dhe mbrojtje nga dhuna në familje nuk zbatohet në tërësi në komunën e Beranes, SOS telefoni për gra dhe fëmijë viktime të dhunës Berane ka hartuar dhe ka shpallur analizën e gjendjes dhe rekomandimet për përmirësimin e implementimit të Protokollit, që përmban të gjitha të dhënat mbi projektin, mbi Protokollin mbi veprim, parandalim dhe mbrojtje nga dhuna në familje dhe mbi kompetencat e çdo institucioni në veçanti, me vlerësim të gjendjes aktuale, problemet kryesore të identifikuara brenda shërbimeve policore dhe shërbimeve

të tjera, por edhe kapacitetet optimale që janë të domosdoshme për ofrimin e mbështetjes profesionale viktimave të dhunës në familje, me përfundime dhe rekomandime. Analiza është botuar në 100 kopje, kurse versioni elektronik mund të shkarkohet nga ueb-faqja e QEQ-së.

Me miratimin e Ligjit mbi mbrojtje nga dhuna në familje si dhe nga Strategjia mbi mbrojtje nga dhuna në familje për periudhë 2012 – 2015 që ka rrjedh nga ky Ligi, është caktuar detyra e hartimit të Protokollit mbi veprim, parandalim dhe mbrojtje nga dhuna në familje i cili ka për qëllim vendosjen dhe nxitjen e bashkëpunimit multidisiplinar ku do të ishin të përkufizuara qartë veprimet e çdo pjesës së sistemit. Megjithatë, zbatimi i plotë i këtij dokumenti ka munguar për shkak të njohjes së pamjaftueshme

të dispozitave dhe zgjidhjeve nga ana e anëtarëve/anëtareve të shërbimeve të cilat në kuadër të kompetencave të veta, si një nga detyrimet, e kanë të paraparë edhe mbrojtjen nga dhuna në familje. Për ta tejkaluar këtë problem dhe për ti përkufizuar parimet dhe mënyrën e punës së institucioneve të veçanta, është mbajtur një trajnim mbi zbatimin e Protokollit, më data 29 dhe 30 dhjetor 2014, në sallën për konferenca të Shërbimit për mbrojtje dhe shpëtim, në të cilit trajnim kanë marrë pjesë 30 përfaqësues/-e të institucioneve të sistemit që merren me këtë çështje.

Mandej, për shkak të rritjes së shkallës së njoftimit dhe ndërjegjësimit të komunitetit lokal lidhur me çështjen e dhunës ndaj grave dhe fëmijëve është hartuar *Udhërrëfytyesi mbi mekanizmat e mbrojtjes së viktimave të dhunës në familje*, i cili është i rëndësishëm jo vetëm për personat me eksperiencë të dhunës së pësuar dhe viktimat e mundshme, por edhe për zyrtarët/zyrtaret, për shkak se aty gjenden informacionet dhe udhëzimet kryesore të domosdoshme për intervenim më efikas. Udhërrëfytyesi përmban një vëzhgim të konventave dhe dokumenteve ndërkombëtare që Mali i Zi i ka ratifikuar, gjegjësisht i të cilëve është anëtar, si dhe dispozitat kushtetuese që kanë të bëjnë me barazinë gjinore, vëzhgimin e suazës ligjore të Malit të Zi, si dhe qasjen strategjike për mbrojtjen nga dhuna në familje, së bashku me Protokollin mbi veprim, parandalim dhe mbrojtje nga dhuna në familje, kompetencat e ekipit multidisiplinar, të dhënat mbi ndihmën juridike falas, mbi shërbimet për përkrahje të të dëmtuarve/dëshmitarëve, Mbrojtësin e të drejtave dhe lirive të njeriut, SOS telefonit për gratë dhe fëmijët viktimat e dhunës në familje Berane me kontakte të të gjitha institucioneve në zinxhirin e mbështetjes. Udhërrëfytyesi është shtypur në 1000 kopje dhe është shpërndarë qytetarëve dhe qytetareve të Beranes, ndërsa versioni elektronik është i qasshëm në ueb-faqen e QEQ-së.

Për një dukshmëri më të madhe të aktiviteteve të projektit dhe për rritjen e nivelit të informimit të qytetarëve dhe qytetareve të Beranes rolin kryesor e ka pas mbulimi jashtëzakonisht i mirë nga mediat lokale, por edhe nga mediat me shtrirje kombëtare.

Qendra për edukimin femëror dhe paqësor ANIMA, Kotor

Fushata: mban mend, pyet, shqetëson!

Qëllimi kryesor i projektit ka qenë ndërtimi i komunitetit politik në të cilin gratë e kanë rolin e dukshëm, njëkohësisht duke avancuar përfaqësimin politik të grave dhe duke ngritur nivelin e vetëdijes së publikut mbi domosdoshmërinë e veprimit publik të grave. Konkretisht, projekti është përqendruar në afirmimin e qasjes gjinore në politikë dhe ngritjen e dukshmërisë së grave në komunitetin politik, duke dhënë kontributin afirmimit të të drejtave të grave dhe duke inkurajuar nismat e shoqërisë civile që janë duke kërkuar një dialog alternativ me “shoqërinë politike”. Grupet qëllimore kanë qenë qytetarët dhe qytetaret e Kotorit dhe Podgoricës, ndërsa përfutuesit dhe përfutueset e fundit të gjithë qytetarët dhe qytetaret e Malit të Zi. Projekti është realizuar gjatë periudhës prej pesë muajve, gjegjësisht nga data 1 korrik 2014 deri më 30 nëntor 2014, dhe është mbështetur me shumë prej gjithsej 6,500 EUR.

Me realizimin e këtij projekti janë arritur këto rezultate:1) është ngritur niveli i

njoftimit dhe vetëdijes së qytetarëve dhe qytetareve mbi qasjen gjinore në politikë; 2) është rritur numri i grave që veprojnë me metoda alternative në komunitetin politik.

Këto rezultate janë arritur përmes aktiviteteve të ndërlidhura të projektit:

- » projektimi, dizajnimi dhe shtypja e materialeve për aksione rrugore;
- » pesë konferenca për shtyp dhe pjesëmarrja në media me qëllim të njoftimit të publikut mbi aktivitetet e planifikuara;
- » pesë aksione rrugore të organizuara me rastin e festimit të 13 korrikut (Ditës kombëtare të Malit të Zi), 21 shtatorit (Ditës ndërkombëtare të paqes), 17 tetorit (Ditës ndërkombëtare të luftës kundër varfërisë), 25 nëntorit (16 ditë të aksionit kundër dhunës ndaj grave) dhe 10 dhjetorit (Ditës së të drejtave të njeriut);
- » katër tribuna publike tematike.

Aktivitetet janë të realizuara me përkrahje të organizatave Mamaja e fuqishme nga Bijello Pole; Shoqatës për zhvillimin e shoqërisë civile nga Bijello Pole; Lobit malazet të grave nga Podgorica; Shtëpisë së sigurt të grave nga Podgorica; Qendrës për të drejtat e grave nga Podgorica; OJQ Stella nga Cetina; OJQ Hagar nga Tivari; Ligës së grave votueseve nga Nikshiqi; Qendrës për nisma rome nga Nikshiqi; si dhe grave të përfshira në Nismën për gjykatë të grave nga Nikshiqi dhe Bijello Pole.

Vetë aktivitetet ishin të projektuara dhe të zbatuara si një përgjigje alternative ndaj problemeve të identifikuara për të tërhequr vëmendjen e publikut, dhe kjo u bë në tre etape: a) përgatitja (krijimi dhe hartimi i përmbajtjeve dhe dizajnit të posterave/fletëpalosjeve, njoftimi i mediave, sigurimi i lejes për mbajtje të tubimit në vendin publik dhe njoftimi i organizatave anëtareve të përfshira mbi aktivitetet); b) realizimi

(pesë performanca njëditore në Sheshin e Republikës në Podgoricë, katër tribuna publike në Sallën multimediale të QKI “Budo Tomoviq” në Podgoricë dhe një konferencë për media në PR Qendër në Podgoricë); c) vlerësimi.

Përformancët janë mbajtur sipas dinamikës vijuese:

<i>Titulli</i>	<i>Data e mbajtjes</i>	<i>Numri i pjesëmarrësve/-eve</i>
“Deri sa jetoj dhe marrë frymë” Për antifashizëm! Kundër mizogjinisë! Ta ndalojmë luftën kundër grave!	13 korrik 2014	20
“Një ditë për paqen” Për drejtësi tranzicionale! Për lustracion! Për demilitarizim! Për përgjegjësi dhe etikë të kujdesit! Për drejtësi sociale!	21 shtator 2014	30
“JO varfërisë” Kam të drejtë për liri, pavarësi, drejtësinë sociale! Për drejtësi sociale dhe barazi të grave në ekonomi!	17 tetor 2014	30
“Të përket” Pjesëmarrja e grave në të gjitha pozita me përgjegjësi!	24 tetor 2014	30
“Të gjithë jemi shënjestër” 16 ditë të aktivizimit kundër dhunës ndaj grave!	25 nëntor 2014	30

Gjatë këtyre evenimenteve në Podgoricë janë shpërndarë 1,900 fletëpalosje/postera tematike, dhe më vonë edhe ka 250 kopje në këto qytete: Bijelo Pole, Nikshiq, Cetinë, Tivar, Kotor, Herceg Novi, ndërsa një pjesë e tyre i është shpërndarë organizatave partnere të Anima-ës nga Mali i Zi dhe nga rajoni.

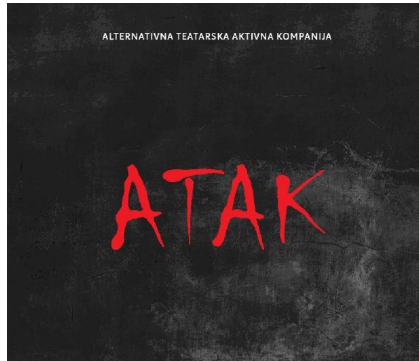
Gjithashtu, janë mbajtur dhe këto tribuna: “Aspekti gjinor të drejtësisë tranzicionale” (21 shtator 2014), “Aspekti gjinor i dhunës ekonomike ndaje grave në Mal të Zi” (17 nëntor 2014), “Aspekti gjinor dhe pjesëmarrja politike e grave” (24 tetor 2014) dhe “Aspekti gjinor i sigurisë” (25 nëntor 2014) në të cilat kanë folur aktivistët dhe aktivistet e sektorit joqeveritar dhe të sindikatit, si dhe përfaqësueset e partive politike.

Zbatimi i aksioneve alternative është treguar si një mjet i suksesshëm i tërheqjes së vëmendjes së publikut, është rritur edhe motivacioni i grupeve të grave për veprime të këtilla, por edhe devotshmëria e ekipit të ANIMA-së për të vazhduar me mënyrën e tillë të shprehjes së qëndrimeve aktuale në jetën politike dhe shoqërore të Malit të Zi. Përveç kësaj, reagimet e qytetarëve dhe qytetareve vërtetojnë se mënyrat alternative të veprimit e kanë përkrahjen dhe se më nuk janë aq të “largët” për ata, por edhe se është zvogëluar numri i reagimeve negative që janë shfaqur në periudhën e mëparshme, çfarë mund të vlerësohet si një përparim dhe një shkallë e hapjes së shoqërisë për gjera të ndryshme.

Përfaqësueset e ANIMA-së kanë pasur shumë paraqitje në media me shtrirje kombëtare, gjithashtu janë transmetuar edhe raportet pas përfundimit të aktiviteteve, çfarë ka kontribuar dukshmërisë së projektit në përgjithësi.

OJQ ATAK (Kompania aktive alternative teatrore), Podgoricë

Kuadro – kontakt

Qëllimi kryesor i projektit ka qenë krijimi i ambientit shoqëror me mundësi të njënjëjta për të gjithë qytetarët dhe qytetaret e Malit të Zi në realizimin e të drejtave të njeriut, me theks të posaçëm tek grupet e marginalizuara. Konkretisht, projekti i është referuar sigurimit të pjesëmarrjes aktive të personave me invaliditet (kryesisht personave të verbër dhe personave me të pamë të dobësuar) në jetën kulturore dhe artistike të Malit të Zi. *Grupet qëllimore* ishin personat me invaliditet dhe familjet e tyre, dhe në mënyrë indirekte institucionet shtetërore dhe vendimmarrësit në Mal të Zi, organizatat ndërkombëtare dhe kombëtare, si dhe individët që merren me kulturë dhe të drejtat e njeriut. Projekti u realizua gjatë periudhës prej katër muajve, gjegjësisht nga data 1 korrik 2014 deri më 30 tetor 2014, dhe është mbështetur me shumë prej gjithsej 5,200 EUR.

Me realizimin e projektit janë arritur këto *rezultate*: 1) është rritur niveli i njohurive të aktorëve kryesor të shoqërisë nga fusha e kulturës dhe të drejtat e njeriut mbi domosdoshmërinë e përfshirjes sociale dhe pjesëmarrjes më të fuqishme të personave me të pamë të dobësuar në jetë kulturo – artistike; 2) është krijuar filmi dokumentar i parë në Mal të Zi që trajton personat e verbër dhe personat me të pamë të dobësuar; 3) është përforcuar vetëdija e qytetarëve dhe qytetareve mbi mundësitë e njënjëjta të pjesëmarrjes së grupeve të marginalizuara në shoqëri, përmes zvogëlimit të nivelit të diskriminimit dhe paragjytimeve ndaj personave me të pamë plotësisht apo pjesërisht të dëmtuar.

Këto rezultate janë arritur përmes aktiviteteve të ndërlidhura të projektit:

- » organizimi i konferencës kombëtare me temë të diskriminimit dhe

nevojës së pjesëmarrjes më të madhe të personave me invaliditet (kryesisht personave të verbër dhe me të pamë të dobësuar) në jetë kulturore – artistike të Malit të Zi;

- » produksioni i filmit dokumentar të bazuar mbi shfaqjen “Të verbërit”, sipas dramës së Moris Meterlinkut, në të cilën dy persona me të pamë të dëmtuar luajnë së bashku me aktorët profesional të teatrit “Sytë e gjallë”;
- » ueb mbështetja për promovimin e filmit;
- » përkujtimi i “Ditës së shkopit të bardhë” dhe premiera e filmit dokumentar;
- » pjesëmarrja e filmit në festivale kombëtare dhe ndërkombëtare për të drejtat e njeriut.

Në kuadër të projektit është krijuar filmi dokumentar i parë në Mal të Zi që u fokusua tek të verbërit dhe personat me të pamë të dobësuar, i bazuar në shfaqjen “Të verbërit” sipas dramës së Moris Meterlinkut, regjisori i të cilës është Zhelko Soshiq dhe në të cilin personat me të pamë të dëmtuar luajnë së bashku me aktorët profesional të teatrit. Ky film me titull “Sytë e gjallë”, të regjisorit Sanad Shamanoviq, paraqet, nga një anë, një mjet të ndikimit në vetëdijje të spektatorëve dhe publikut të gjerë mbi mundësitë reale dhe nevojën e pjesëmarrjes së barabartë të personave me të pamë të dëmtuar në evenimente kulturore – artistike, dhe nga ana tjetër, filmi ka shërbyer si një shembull pozitiv dhe bazë e projekteve të ardhshme që kanë të bëjnë me grupet e marginalizuara dhe me përfshirjen e tyre në evenimente kulturore – artistike në Mal të Zi. Xhirimi i filmit dokumentar ia ka filluar gjatë përgatitjes dhe premierës së shfaqjes teatrore “Të verbërit”, që është shfaqur në Aeroportin ushtarak në Gollubovci, ndërsa sekuencat e fundit të filmit janë xhiruar dhe produksioni i tij është bërë gjatë zbatimit të projektit. Pas përfundimit të xhirimit ka vijuar postproduksioni që ka përfshirë elementet e shumta teknike: përzgjedhjen e video materialit të xhiruar, montazhin e materialit të përzgjedhur, montazhin e zërit,

përdorimin e efekteve vizuale, korrigjimin e kolorit, dizajnin e zërit (përdorimi i efekteve të zërit), lidhja në versionin përfundimtar të filmit, renderimin, përkthimin e listës së dialogut në dy gjuhë, posaçërisht shtimin e titrave, përgatitjen e formatit të posaçëm për shfaqjen e filmit (Blu-ray, DVD, DCP) etj. Postproduksioni paraqet fazën kryesore të prodhimit të filmit, për të krijuar një film në përputhje me të gjitha standardet ndërkombëtare dhe festivale.

Premiera e filmit “Sytë e gjallë” është mbajtur në

kuadër të Festivalit mbi të drejtat e njeriut PËRSHPEJTO më 10 dhjetor të vitit 2014, me të cilin vetë është hapur edhe edicioni i pestë, jubilar i këtij Festivali, në të cilën mënyrë është realizuar një sinergji e shtuar me projektin “Ti përshpejtojmë të drejtat e njeriut”, në kuadër të të cilit edhe është mbështetur produksioni i këtij filmi.

Gjatë realizimit të projektit është vendosur bashkëpunimi me servisin publik të Radio televizionit të Malit të Zi, në të cilin filmi edhe do të shfaqet, dhe do të shpërndahet edhe nëpër institucione arsimore. Përveç kësaj, jeta festivale e filmit është planifikuar të zhvillohet edhe gjatë vitit 2015.

Konferenca “*Kuadro – kontakt*”, që u organizua më datë 9 shtator të vitit 2014 në zyrë të Shoqatës së verbërve të Malit të Zi, ka bashkuar përfaqësuesit dhe përfaqësueset e institucioneve dhe organizatave që merren me të drejtat e njeriut, kulture dhe art. Ata kanë bashkëbiseduar mbi mungesën e artit të përgjegjshëm social dhe të angazhuar në shoqëri,

mbi përfshirjen e personave me invaliditet në rrjedha artistike të shoqërisë malazeze, mënyrat e reja të artikulimit artistik, procesin dhe kushtet e punës me aktorët me të pamë të dëmtuar, interaksionin e artistëve profesional me grupe artistike të personave me invaliditet, mundësitë e pjesëmarrjes së personave me të pamë të dëmtuar në krijimin e shfaqjes teatrore apo filmit, për specifika të trajtimit të tekstit artistik që për temë ka verbërinë dhe produksionin e filmit mbi procesin e punës për shfaqje.

Përkujtimi i ditës së “Shkopit të bardhë”, 15 tetorit, ka përfshirë shpërndarjen e materialeve promovuese, promovimin në media dhe internet përkrahjen me qëllim të tërheqjes së vëmendjes së publikut drejt problemeve dhe të drejtave të personave të verbër dhe personave me të pamë të dobësuar, me ndikim të tërthortë për zvogëlim të paragjykimeve dhe diskriminimit të popullsisë së gjerë drejt këtyre personave dhe grupeve të tjera të marginalizuara. Këta u realizua në bashkëpunim me Shoqatën e të verbërve të Malit të Zi, duke u përcjellë me paraqitjen e trejlerit për filmin dokumentar dhe lajmërim të premierës në Festivalin e filmit për të drejtat e njeriut PËRSHPEJTO. Kësaj i ka paraprijë fushata “Degjo!” që ishte e fokusuar drejt atyre qytetarëve dhe qytetareve të Malit të Zi që nuk e përdorin internetin, gjithë këta me qëllim të përforcimit të vetëdijes së të gjithë qytetarëve dhe qytetareve të Malit të Zi për të mundësitë e njënjëta të pjesëmarrjes së grupeve të marginalizuara në shoqëri, përmes respektimit të të drejtave të njeriut dhe zvogëlimit të nivelit të diskriminimit dhe paragjykimeve ndaj personave me të pamë plotësisht apo pjesërisht të dëmtuar dhe grupeve të tjera të marginalizuara tek ne.

Projekti ka provuar se përmes artin e angazhuar pjesëmarrja e personave me invaliditet në sferën kulturore – artistike është e mundshme dhe e domosdoshme, gjithashtu ka ndikuar tek rritja e interesimit dhe motivimit të pjesëmarrësve dhe pjesëmarrësve të verbër dhe me të pamë të dobësuar që drejtpërdrejtë të bashkëpunojnë në aktivitetet e projektit, por edhe njëkohësisht të përforcohen përmes përvetësimit të teknikave kryesore të artit teator të bashku me aktorët dhe aktoret profesionale, në të cilën mënyrë tërthorazi kontribuohet arritjes së shkallës më të lartë të përfshirjes sociale të grupeve të marginalizuara. Kjo ishte edhe një përvojë tejet e çmuar për OJQ ATAK, për të cilën realizimi i idesë kaq të ndërlikuar i ka ndihmuar për të zhvilluar kapacitetet dhe drejtimit e veprimtarisë, por edhe është dhënë një shembull pozitiv se si duhet të (bashkë)punohet me persona me invaliditet.

Instituti i studimeve juridike, Podgoricë

Sistemi i zbatimit të dënimeve të shkurtra të privimit nga liria dhe dënimeve alternative në Mal të Zi

Qëllimi kryesor i projektit ka qenë kontributi avancimit dhe mbrojtjes së të drejtave të njeriut në Mal të Zi përmes pjesëmarrjes aktive të organizatave të shoqërisë civile në përcjelljen e zbatimit të politikave dhe suazës ligjore për mbrojtje të të drejtave të njeriut. Konkretisht, projekti ka qenë i fokusuar tek analiza e sistemit të zbatimit të dënimeve të shkurtra të privimit nga liria dhe dënimeve alternative nga ana e institucioneve gjyqësore në Mal të Zi. *Grupet qëllimore* kanë qenë gjykatat themelore, Enti për zbatimin e sanksioneve penale, Ministria e Drejtësisë, kurse përfituesit ishin personat e dënuara, mbartësit e funksioneve gjyqësore, përfaqësuesit dhe përfaqësueset e institucioneve dhe organizatave që merren me të drejtat e njeriut, qytetarët dhe qytetaret e Malit të Zi. Përfituesit dhe përfitueset përfundimtare kanë qenë personat e dënuara, mbartësit e funksioneve gjyqësore, përfaqësuesit dhe përfaqësueset e institucioneve dhe organizatave që merren me të drejtat e njeriut, qytetarët dhe qytetaret e Malit të Zi. Projekti është realizuar gjatë periudhës prej katër muajve, nga data 1 gusht të vitit 2014 deri më datën 31 nëntor të vitit 2014, dhe është mbështetur me shumë prej gjithsej 5,000 EUR.

Me realizimin e këtij projekti janë arritur këto *rezultate*: 1) është hartuar analiza e zbatimit të dënimeve të shkurtra të privimit nga liria dhe dënimeve alternative sipas gjykatave dhe veprave penale për të cilat caktohen; 2) është zbatuar kërkimit mbi efikasitetin e dënimeve të shkurtra të privimit nga liria dhe dënimeve alternative përmes shkallës së recidivizmit dhe programit të rehabilitimit gjatë dhe pas zbatimit të dënimit; 3) është përgatitur analiza juridiko – krahasuese e zbatimit të dënimeve alternative me theks në punë për interes publik dhe burgim shtëpiak; 4) është avancuar shkalla e njohimit dhe njohurive të mbartësve të funksionit gjyqësor

mbi sistemet e zbatimit të dënimeve të shkurtra të privimit nga liria dhe dënimeve alternative në sisteme ligjore krahasuese.

Këto rezultate janë arritur përmes aktiviteteve të ndërlidhura të projektit:

- » përgatitja e metodologjisë së kërkimit;
- » zbatimi i kërkimit në terren në tre gjykata (Tivar, Podgoricë dhe Bijello Pole);
- » zbatimi i desk studimit;
- » grumbullimi i të dhënave krahasuese;
- » unifikimi i materialeve kërkuese dhe punimi i studimit;
- » shtypja e studimit;
- » organizimi i konferencës njëditore;
- » dërgimi i nismës Ministrisë së Drejtësisë dhe Gjykatës Supreme të Malit të Zi.

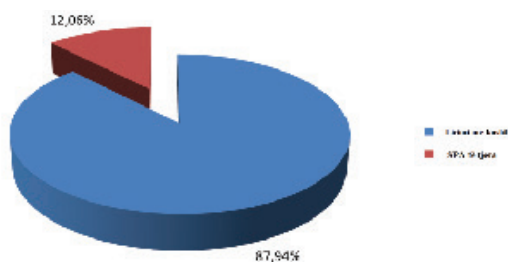
Pasi është përkufizuar metodologjia e punës, studiuesit e Institutit të studimeve juridike kanë vizituar gjykatat në Tivar, Podgoricë dhe Bijello Pole për të grumbulluar në mënyrë të drejtpërdrejtë të dhënat mbi vendosjen e dënimeve të shkurtra të privimit nga liria dhe dënimeve penale alternative, përmes statistikës të çdo gjykate në veçanti. Gjithashtu, janë kryer intervistat me kryetarët e gjykatave dhe udhëheqësit e reparteve penale nga aspekti i praktikës gjyqësore, por edhe në pjesën e problemeve me të cilat ballafaqohen gjatë caktimit të sanksionit penal specifik dhe realizimit të tij, me theks të posaçëm tek sanksionet penale alternative që zbatohen më së shumti (puna për interes publik).

Sa i përket sanksioneve penale të vendosura në nivelin e tre gjykatave për periudhë 2012 – 2014, studiuesit kanë ardhur deri tek të dhënat vijuese:

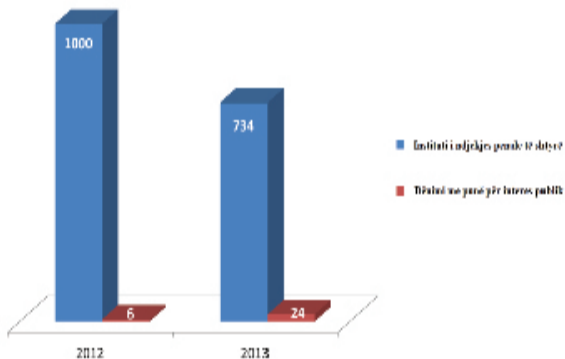
	2012	2013	2014
Dënimi me burgim mbi gjashtë muaj	165 / 9,18%	126 / 8,06%	119 / 9,43%
Dënimi me burgim deri në gjashtë muaj	405 / 22,53%	343 / 21,93%	228 / 18,06%
Dënimi me gjobë	134 / 7,46%	88 / 5,63%	72 / 5,7%
Puna për interes publik	4 / 0,22%	3 / 0,19%	27 / 2,14%

Burgimi shtëpiak	-	-	-
Dënimi me kusht	1079 / 60,04%	965 / 61,7%	774 / 61,33%
Dënimi me kusht me mbikëqyrje mbrojtëse	1 / 0,06%	6 / 0,38%	-
Qortim gjyqësor	9 / 0,5%	33 / 2,1%	42 / 3,38%
Sanksione penale gjithsej të vendosura	1797	1564	1262

Gjithashtu, kanë përcaktuar se raporti i sanksioneve penale alternative – raporti i lirimit me kusht dhe sanksioneve penale alternative të tjera gjatë vitit 2012 ka qenë:

Raporti i numrit të lëndëve penale në të cilat është zbatuar instituti i shtyrjes së ndjekjes penale dhe caktimit të dënimeve me punë për interes publik është ende në nivelin i cili brengos:

Përveç këtyre, me përdorimin e metodologjisë së caktuar paraprakisht, kërkimi ka nënkuptuar edhe analizën juridike krahasuese të zbatimit të dënimeve alternative me theks të posaçëm tek puna për interes publik dhe burgimin shtëpiak. Janë analizuar tre vende – Serbia, Kroacia dhe Holanda, për ta fituar një pamje të praktikave nga rajoni dhe nga BE-ja.

Për shkak të plotësisë së analizës, është zbatuar edhe një desk studim që ka përfshirë mënyrën e veprimit të Komisionit për lirim me kusht të Ministrisë së Drejtësisë, si dhe kapacitetet e Drejtorisë për lirim me kusht si organit qendror të probacionit dhe përmbushjes së kushteve për probacionin efikas dhe efektiv në Mal të Zi. Gjithë materiali i plotë dhe konstatimet që janë fituar përmes analizës juridiko – krahasuese dhe desk studimi, si dhe të dhënat të bashkuara në gjykata të trajtuara, janë unifikuar dhe në korrelacion janë inkorporuar në një studim i cili shërben si suazë për prezantim të përfundimeve përfundimtare që kanë rrjedhur nga kërkimi. Rekomandimet kyçe i referohen: krijimit të supozimeve normative për pjesëmarrje të probacionit (shërbimit) në procedurë penale; përforcimit të mëtejshëm të kapaciteteve të Drejtorisë për lirim me kusht të Ministrisë së Drejtësisë së Malit të Zi; vendosjes së kompetencave gjithëpërfshirëse të Drejtorisë; vendosjes së shkallës më të lartë të bashkëpunimit dhe rrjetimit të institucioneve gjatë procedurës së probacionit; zbatimit të shkallë më të lartë të vendosjes së sanksioneve dhe masave alternative; dhe vendosjes së sistemit të përcjelljes së zbatimit të sanksioneve nga ana e Mbrojtësit të të drejtave dhe lirive të njeriut.

Me qëllim të prezantimit të studimit, më datë 11 dhjetor 2014 është organizuar konferenca “Probacioni në sistemin e zbatimit të sanksioneve penale të Malit të Zi”, në PR Qendër në Podgoricë. Gjatë kësaj konference janë prezantuar konstatimet, përfundimet dhe rekomandimet që janë përfshirë në

studim, kurse folësit kryesor kanë qenë kryetari i Gjykatës themelore në Podgoricë dhe profesorët e së drejtës penale, kriminologjisë dhe penologjisë në Universitetin e Malit të Zi, dhe pjesë kanë marrë përfaqësuesit e organeve shtetërore, institucioneve të pavarura dhe të sektorit të OJQ.

Studimi, bashkëlidhur me një akt përcjellës, i është dorëzuar Ministrisë së Drejtësisë dhe Gjykatës Supreme të Malit të Zi dhe është vendosur edhe baza për komunikim të mëtejshëm dhe përcjellje të realizimit të rekomandimeve. Instituti i studimeve juridike në nivelin gjashtëmujor do të përcjellin realizimin e tyre dhe nëse hapet mundësia përmes një projekti përcjellës do të vazhdoj me ofrimin e përkrahjes organeve shtetërore në realizimin e rekomandimeve për avancimin e sistemit të dënimeve të shkurtra me burgim dhe sanksioneve penale alternative.

MCMD

Qendra e Monitorit për media dhe demokraci (QMMD), Podgoricë

Kërkime dhe debate gazetare: diskriminimi politik – shembujt, bazat, shkaqet dhe pasojat

Qëllimi kryesor i projektit ka qenë përforcimi i të drejtave të njeriut dhe zvogëlimi i shkallës së diskriminimit politik në Mal të Zi. Konkretisht, projekti ka synuar rritjen e vetëdijes së publikut mbi problemin e diskriminimit politik, shkaqet dhe pasojat e tij. *Grupet qëllimore* kanë qenë përfaqësuesit dhe përfaqësueset e grupeve të diskriminuara, të institucioneve publike dhe shtetërore, partive politike, sektorit civil, zyrës së Mbrojtësit të të drejtave dhe lirive të njeriut dhe trupave të tjerë për anti-diskriminim, mediave, kurse përfituesit dhe përfitueset publiku në kuptimin më të gjerë. Projekti shtë realizuar gjatë periudhës prej pesë muajve, gjegjësisht nga data 1 korrik 2014 deri më datë 30 nëntor 2014, dhe është mbështetur me shumë prej 6,300 EUR.

Me realizimin e projektit janë arritur këto *rezultate*: 1) janë evidentuar, publikuar dhe janë të qasshëm për publikun rastet konkrete, shkaqet dhe pasojat e diskriminimit politik dhe shkeljes së të drejtave të njeriut; 2) janë përforcuar kapacitetet e Qendrës së Monitorit për media dhe demokraci për promovim të të drejtave të njeriut dhe reformave demokratike; 3) është përforcuar bashkëpunimi mes organizatave të shoqërisë civile dhe mediave për përcjelljen e problemeve të diskriminimit politik, por edhe bashkëpunimi mes QMMD-së, gazetës javore *Monitor* dhe institucioneve të pushtetit ligdhënës, gjyqësor dhe ekzekutiv, si dhe trupave për anti-diskriminim; 4) është përforcuar roli i gazetës javore *Monitor* dhe mediave të tjera në përcjelljen dhe kërkimin e temës së diskriminimit politik dhe të drejtave të njeriut.

Këto rezultate janë arritur përmes aktiviteteve të ndërlidhura të projektit:

- » hulumtimi gazetar mbi diskriminimin politik gjatë pesë muajve që përfshinë rastet e veçanta;

- » hartimi, publikimi dhe shpërndarja e pesë teksteve hulumtuese në gazetën javore *Monitor*;
- » organizimi i debatit publik: “*Diskriminimi politik – bazat, shkaqet dhe pasojat*”;
- » formulimi i përfundimeve dhe rekomandimeve;
- » hartimi, publikimi dhe shpërndarja e shtesës speciale në tetë faqe: “*Diskriminimi politik, bazat, shkaqet dhe pasojat*”, në 5.000 kopje.

Në këtë mënyrë janë përgatitur dhe botuar pesë tekste hulumtuese mbi rastet, shkaqet dhe pasojat e diskriminimit politik dhe janë shpërndarë përmes tirazhit të përgjithshëm të gazetës javore *Monitor*, sipas dinamikës vijuese:

<i>Titulli i tekstit</i>	<i>Data e botimit</i>	<i>Numri i Monitorit</i>
“Nuk ka bukë pa parti”	25 korrik 2014	nr 1240
“Milionat për të tepërt”	29 gusht 2014	nr 1245
“I veti të vetit”	03 tetor 2014	nr 1250
“Manufakturat familjare”	17 tetor 2014	nr 1252
“Punësimi i Romëve në institucione shtetërore: diskriminimi i haptë”	31 tetor 2014	nr 1254

Në hulumtime dhe tekste të botuar kanë marrë pjesë dy gazetarë, të cilët i ka mbikëqyr kryeredaktori. Përmes realizimit të këtij projekti, QMMD është fokusuar në hulumtimin e thellë të këtyre problemeve dhe ka nxitë debatin e qarkut të gjerë të aktorëve shoqëror për të rritur numrin e nismave për zvogëlimin e rasteve të shkeljes së të drejtave të njeriut dhe diskriminimit politik përmes aksioneve konkrete, ndryshimit të suazës ligjore dhe harmonizimit me legjislacionin dhe praktikën e BE-së.

Përveç këtyre, në sallën e kongreseve të hotelit Podgorica, më datë 24 nëntor 2014 është organizuar konferenca me temë “*Diskriminimi politik – bazat, shkaqet dhe pasojat*” në të cilën panelistet ishin përfaqësuesit dhe përfaqësueset e sektorit joqeveritar, të QMMD dhe partive politike, dhe pastaj është hapur diskutimi me pjesëmarrësit dhe pjesëmarrëset. Ky tubim ka tërhequr vëmendjen e konsiderueshme të mediave.

Në konferencë është përfunduar dhe rekomanduar:

- » Diskriminimi politik është problemi sistematik i Malit të Zi që thellë e trondit, e polarizon dhe e ngadalëson në rrugën e transformimit në një shoqëri demokratike;
- » Lufta kundër diskriminimit politik është një parakusht jo vetëm për zhvillim të demokracisë, por edhe për shpërndarjen më të drejtë të pasurisë shoqërore në Mal të Zi dhe për luftë kundër varfërisë;
- » Diskriminimi politik i ka rrënjat e thella në Mal të Zi, duke konsideruar se historia e tij është historia e diskriminimit;
- » Disa grupe të pakicave, siç janë Romët dhe Egjiptianët, aspak nuk janë të përfaqësuara në Kuvend të Malit të Zi, në kuvende lokale, në pushtetin ekzekutiv dhe në institucione të tjera në nivelin kombëtar dhe lokal, edhe nëse e drejta mbi përfaqësimin autentik është e siguar për të gjitha komunitetet kombëtare në Mal të Zi;
- » Me ndryshime të legjislacionit zgjedhor nevojitet të mundësohet përfaqësimi i Romëve në politikë;
- » Përkatësia partiake jo vetëm se është parakusht për punësim në administratë shtetërore, por edhe ndikon në tregun e prokurimeve publike, përmes klientëve dhe kompanitë e privileguara;
- » Shkaku i diskriminimit politik dhe korrupsionit politik është pozita e dobët sociale dhe ekonomike e qytetarëve;
- » Pa depolitizim të gjyqësorit nuk mund të pritet lufta kundër korrupsionit politik dhe diskriminimit politik.

Mbi këtë konferencë është hartuar një shtesë e posaçme në tetë faqe dhe është botuar në gazetën javore “Monitor” më datë 28 nëntor të vitit 2014, në numrin 1258, dhe në këtë mënyrë edhe publiku i gjerë ka pas mundësi

të njoftohet më hollësisht mbi këto çështje përmes këndvështrimit të bashkëbiseduesve dhe bashkëbiseduesve të ndryshme.

Gjatë realizimit të këtij projekti, përmes hulumtimit, hartimit të teksteve, debatit dhe përpilimit të përfundimeve dhe rekomandimeve, është nxitur bashkëpunimi mes përfaqësuesve/-eve të mediave, organizatave të shoqërisë civile, si dhe bashkëpunimi mes QMMD-së, gazetës javore *Monitor* dhe institucioneve shtetërore. Janë përforcuar dukshëm kapacitetet e organizatës për përcjellje të temave të diskriminimit politik dhe të drejtave të njeriut.

